

כתוב לך את הדברים האלה – תורה שבכתב ובע"פ

מים ראשונים: נושא תורה שבכתב מול תורה שבע"פ הוא רחב מיני ים וארוך מיני ארץ (איוב יא ט) וכבר דרשו בו רבים וטובים ולא באנו אלא להאיר אותו קמעא וכדרכנו, בעיקר מנקודת ראותו של המדרש (הוא עצמו תורה שבע"פ).

ויאמר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה כְּתֹב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: (שמות לד כז).¹

אֶכְתְּבוּ לְךָ רַבֵּי תוֹרָתִי כְּמִוֶזֶר נְחֹשֶׁבֶת: (הושע ח יב).²

שמות רבה מז א – התורה שבע"פ מבדלת את עם ישראל

"כתוב לך את הדברים האלה" (שמות לד כז) – זהו שכתוב: "אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו" (הושע ח יב).³ בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל, אָמַרָה למשה על הסדר: מקרא ומשנה תלמוד ואגדה, שנאמר: "וידבר אלהים את כל הדברים האלה" (שמות כ א) – אפילו מה שהתלמיד שואל לרב אמר הקב"ה למשה באותה שעה.⁴ מאחר שלמדה מפי הקב"ה, אמר לו: לְמַדָּה לישראל. אמר לפניו: רבש"ע, אכתוב אותה להם.⁵ אמר לו: איני מבקש ליתנה להם בכתב, מפני שגלוי לפני שעובדי כוכבים עתידים לשלוט בהם וליטול אותה מהם ויהיו בזויים באומות. אלא, המקרא אני נותן להם במכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה. שאם יבואו עובדי כוכבים וישתעבדו בהם, יהיו מובדלים מהם.⁶ אמר לנביא: אם "אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו". ומה אני עושה להם? נותן את המקרא בכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה. "כתוב לך" – זה המקרא. "כי על פי הדברים האלה" – זו המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין האומות.⁷

ספרא בחוקותי פרשה ב תחילת פרק ח – שתי תורות

"אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּיַד מֹשֶׁה וְבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה" (ויקרא כו מו) – ... "והתורות" – מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל אחד בכתב ואחד בעל פה.⁸

¹ פסוק זה נאמר בלוחות השניים, אחרי "וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו" ואחרי "פסול לך שני לוחות אבנים כראשונים". על פשט הפסוק כבר כתב רמב"ן: "ציוה שיכתוב ספר ברית ויקרא אותו באזני העם, ויקבלוהו עליהם בנעשה ונשמע כאשר עשו בראשונה, כי כל המעשה אשר היה בלוחות הראשונות ירצה לשנותו עימם בלוחות השניות ... הוצרך הקב"ה לחדש להם ברית חדשה ... ואמר למשה שיכתוב התנאים, וזה טעם כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל ... הוא יתברך הצריך לכרות להם ברית במחילה שמחל להם, וכתב המחילה והתנאים". אבל המדרש הולך בדרכו ומנצל במיוחד את זו המשמעות של "כתוב לך" מול "על פי הדברים" – משמע בכתב ובע"פ כאחד.

² גם כאן, אין בעיה מיוחדת בפשט הפסוק, כפי שרש"י אומר על אתר: "אני תמיד מוכיחו על ידי נביאי וכותב לו רובי תורתך והם כמו זר נחשבו". ראו גם רד"ק ודעת מקרא על הפסוק. אפשרות אחרת היא שהכל בלשון שאלה או תמיהה, כמו שמציעה הגמרא בגיטין ס ע"ב בשיטת ר' יוחנן: "אכתוב לו רובי תורתך? הלאו כמו זר נחשבו?" (ראו רש"י שם). אבל המדרש כמובן לא יוותר על האפשרות לדרוש פסוק זה באופן שמשמע כאילו עצם הכתיבה היא עניין זר ולעמת פסוק זה עם הפסוק שבפרשתנו: "כתוב לך".

³ כבר בפתיחה זו יש מתח אם לא סתירה. מחד גיסא, "כתוב לך את הדברים" ומאידך גיסא: כתיבת "רובי התורה" נחשבת למעשה זר. פסוק זה הוא הפתיחה לעשרת הדברות של פרשת יתרו ספר שמות. ההקבלה של "את הדברים האלה" עם "את כל הדברים האלה" שבפרשתנו כי תשא היא בסיס הדרשה עד כאן. מה הם "הדברים האלה"? – "כל הדברים האלה", היינו כל התורה: המקרא, המשנה (הלכות), התלמוד והאגדה. ומכאן שכבר במעמד הר סיני, כבר בלוחות הראשונים, נאמרה ונמסרה כל התורה: זו שבהמשך הדורות נקראת תורה שבכתב וזו שנקראת תורה שבע"פ. ומה נעשה עם הציווי "כתוב לך", האם הוא חל על "כל הדברים האלה"?

⁴ שימו לב לשימוש המודגש בקטע זה של הדרשה בפועל אמ"ר!

⁵ ניחא משה לעצמו, מספיקה האמירה. אבל כאשר הוא מצטווה ללמד את בני ישראל, הוא מבקש לכתוב את התורה, מן הסתם על מנת לא לטעות ולהעביר את התורה לבני ישראל, באופן מדויק ונכון.

⁶ ראו דברינו **ואבדיל אתכם מכל העמים** בפרשת קדושים, שם הראינו שההבדלה היא בעיקר חד-סטריית: "כזה שהוא בורר את היפה מן הרעה". אבל הדלת בכיוון הנגדי, מאומות העולם לישראל, הדלת לגרים, אינה נעולה. ראו על הגר בהערה הבאה.

⁷ לפי מדרש זה, עיקר הסיבה לאי כתיבת התורה שבע"פ ולהבדלה בין המשנה (והתלמוד) ובין המקרא, הוא הרצון להבדיל בין ישראל ואומות העולם באמצעות התורה שבע"פ שהיא נכס ייחודי של עם ישראל ועל פיה הוא נוהג הלכה למעשה. ראו "בהיפוך" המעשה על הגר שבא לפני שמאי ואמר לו: "שבכתב אני מאמינך ושבע"פ אני מאמינך" (שבת לא ע"א) וכיצד הלל גרם לו להפנים את היסודות של התורה בע"פ שהם אותיות האל"ף-ב"ת – השפה הבסיסית, ההסכמה הבין-אישית. ובירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח הנוסח הוא: "אמר ר' אבון: אילו כתבתי לך רובי תורתך, לא כמו זר נחשבו? מה בינך לאומות, אילו מוציאין ספריהן ואילו מוציאין ספריהן, אילו מוציאין דפתריהן ואילו מוציאין דפתריהן". אז אולי לא רק סיבה חיצונית ולא רק 'מאבק בגויים' יש כאן, אלא בעיקר סיבה פנימית אימננטית. מערכת נורמות, הלכות וחוקים נאותה חייבת להיות הרבה מעבר לקודקס משפטי "יבש". "הגויים" הם קטליטור ורק גורם משווה למערכת אחרת – קפואה.

⁸ לפני שנרחיב ונעמיק במהות חלוקת התורה לתורה שבכתב ותורה שבע"פ, נחזור מעט אחורה, בעקבות הדרשה הקודמת והפסוקים לעיל בהם פתחנו, ונשאל: היכן במקרא, היינו בתורה שבכתב, יש אסמכתא לתורה שבע"פ? אז הנה מקור נוסף – נוסף על זה

וְעַתָּה כָּתְבוּ לְכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמָּה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל: (דברים לא יט פרשת וילך).¹⁰

מגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון – המאבק בצדוקים ובבייתוסים

בארבעה בתמוז עדא ספר גזרתא. מפני שהיה כתוב ומונח לצדוקים ספר גזרות: אלו שנסקלין ואלו שנשרפין אלו שנהרגין ואלו שנחנקין. וכשהיו יושבין ואדם שואל ומראין לו בספר, אומר להם: מנין שזה חייב סקילה וזה חייב שרפה וזה חייב הרגה וזה חייב חניקה? לא היו יודעין להביא ראיה מן התורה. אמרו להם חכמים הלא כתוב על פי התורה אשר יורוך וגוי מלמד שאין כותבין הלכות בספר. דבר אחר ספר גזרתא שהיו ביתוסין אומרים עין תחת עין שן תחת שן הפיל אדם שן חברו יפיל את שנו סמא עין חברו יסמא את עינו יהו שויס כאחד. ופרשו השמלה לפני זקני העיר דברים ככתבן. וירקה בפניו שתהא רוקקת בפניו. אמרו להם חכמים והלא כתוב התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. התורה אשר כתבתי והמצוה להורותם. וכתבי ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם. ולמדה את בני ישראל זה מקרא. שימה בפייהם אלו הלכות. יום שבטלוהו עשאוהו יום טוב.¹¹

פסיקתא רבתי פרשה ה – היכן נמקם את תרגום התורה

ילמדנו רבינו: מהו שיהא המתרגם לקורא בתורה (מהו) שיתרגם ויסתכל בכתב? כך שנו רבותינו: המתרגם אסור להסתכל בכתב ואסור לקורא לתת עיניו חוץ מן התורה, שלא ניתנה תורה אלא בכתב שנאמר: "וכתבתי על הלוחות" (שמות לד א) ואסור למתרגם ליתן עיניו בתורה. אמר רבי יהודה בן פזי: מקרא מלא הוא: "כתוב לך את הדברים האלה" (שמות לד כז) - הרי המקרא שניתן בכתב, "כי על פי הדברים האלה" (שם) - הרי התרגום שניתן על פה.¹²

אמר רבי יהודה ברבי שלום: ביקש משה שתהא המשנה בכתב וצפה הקב"ה שהאומות עתידין לתרגם את התורה ולהיות קוראים בה יונית¹³ ואומרים: אין הם ישראל.¹⁴ אמר לו הקב"ה: הא משה, עתידין האומות

שבשמות לד כז, מספר ויקרא. אפשר אמנם לשאול: אם שתי התורות שוות ערך, למה חשוב למצוא אסמכתא לתורה שבע"פ, בתורה שבכתב? מדוע לא יכולה התורה שבע"פ לעמוד ברשות ובזכות עצמה בדומה לתורה שבכתב? ראו שוב הסיפור על הגר שאמר שעל התורה שבכתב הוא מאמין אבל לא על התורה שבע"פ (הפעם מהניסוח שבאבות דרבי נתן), ותשובת הלל: "כשם שקבלת זו באמונה כך קבל עליך זו באמונה". ואולי זו באמת דעתו של ר' עקיבא שבספרא הנ"ל דורש את "ותורות" אחרת: "אמר ר' ע"ו: וכי שתי תורות היו להם לישראל? והלא תורות הרבה ניתנו להם לישראל: זאת תורת העולה, זאת תורת המנחה, זאת תורת האשם וכו'". אבל מהמדרישים לעיל, ספרא ושמות רבה, עולה שיש חשיבות למצוא בתורה שבכתב סימוכין לתורה שבע"פ! ראו גם ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שנא: "יורו משפטיך ליעקב ... ותורתך לישראל. מלמד ששתי תורות ניתנו לישראל: אחת בפה ואחת בכתב". ונשאיר לשואבי המים לדון למה זה חשוב ואולי למצוא אסמכתאות נוספות במקרא לתורה שבע"פ.

¹⁰ מקור שני חשוב במקרא לתורה שבע"פ, לצד התורה שבכתב, הוא פסוק זה המקדים את שירת האזינו. כבר הקדשנו לו דף מיוחד בשם **כתיבת התורה, לימודה ושימה בפה** בפרשה וילך, שהוא דף-אח לדף הנוכחי. פרשת כי תשא בהקשר ללוחות שניים מזה - ופרשת וילך/האזינו בסיום התורה, מזה. כאן נביא רק תזכורת קצרה ונחזור ונתמקד בפסוק בפרשתנו: "כְּתַבְלֶךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עֲלִפִי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וכו'".

¹¹ קבלתה של התורה שבע"פ לא הייתה דבר קל ולוותה במאבק עם הצדוקים והבייתוסים. ראו גם במדבר רבה יד ד פרשת נשא: "ויותר מהמה בני הזהר יותר מדברי תורה הוי זהיר בדברי סופרים ... שאין אדם מורה כראוי מד"ת מפני שהיא סתומה וכולן סימנין ... אבל מתוך דברי חכמים אדם מורה כראוי מפני שהם פורשים את התורה" ובמדרש אגדה (בובר) שמות לד כז פרשת כי תשא: "הדברים האלה - זה ספר התורה כולה: כי על פי הדברים האלה - אלו הוריות של תלמוד, שעיקר הברית נכרת על פירושי התורה, שנאמר ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם (דברים לא יט). שכל הדורש פסוק כצורתו בלא מדרש, ובלא שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, עליו הכתוב אומר והכסיל בחשך הולך (קהלת ב יד)". על כל זה כאמור בדף-האח **כתיבת התורה, לימודה ושימה בפה** בפרשה וילך. כאן נחזור ונתמקד בפסוק בפרשתנו: "כְּתַבְלֶךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עֲלִפִי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וכו'".

¹² תרגום התורה נחשב גם הוא "תורה שבע"פ", שהרי ברור שכל תרגום יש עמו פירוש. אך מסתבר שהוא חמור יותר, כי לא רק שאסור להעלות על הכתב את התרגום עצמו (אונקלוס), בדומה למשנה, אלא אסור אפילו למתרגם להביט בתורה בזמן שהוא מתרגם (מה שמון הסתם מותר לבעל המשנה והאגדה). במדרש תנחומא וירא סימן ה הובאו הדברים בנימוק קצת שונה: "למדנו רבינו: המתרגם בתורה מהו שיהא מסתכל בספר תורה ומתרגם? כך שנו רבותינו: המתרגם אסור לו להסתכל בספר תורה ולתרגם. כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. והקורא אסור ליתן עיניו חוץ לתורה, שלא נתנה התורה אלא בכתב" (וכן הוא בגמרא מגילה לב ע"א). לכאורה זו היא סיבה אחרת, אך אפשר שהכל עניין אחד. והמאיר עינינו יבורך.

¹³ ואכן תורגמה התורה היונית ולא עוד אלא שבתרגום זה, תרגום השבעים, חכמי ישראל עצמם הכניסו שינויים בטקסט: "אעשה אדם" ולא "נעשה אדם", "אלהים ברא בראשית" ולא "בראשית ברא אלהים" ועוד (מגילה ט ע"א). ובסופו של דבר גם הוכרה חשיבותה של היוונית בתורה שבכתב: "אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית" (מגילה פרק א משנה ח). ראו דברינו **אלה הדברים – בכל לשון** בפרשת דברים. אמנם, כשתורגמו ספרי הנביאים "נזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה" (מגילה ג ע"א), אבל הדבר נעשה, ונתגלו "סתרי תורה". אולי גם זה היווה תקדים לכתיבת התורה שבע"פ שעל פי כל הידוע לנו "עברה בשקט" ובאופן הדרגתי (ראו ש. ליברמן, יונית ויוונית בארץ ישראל, ירושלים תשמ"ד).

¹⁴ אין הכתבים – התורה, שייכים (רק) לישראל, או: אין הם – העם הקורא לעצמו ישראל העם הנבחר שהכתבים שלו.

להיות אומרים אנו הם ישראל אנו הם בניו של מקום!¹⁵ וישראל אומרים אנו הם בניו של מקום, ועכשיו המאזניים מעויין.¹⁶ אמר הקב"ה לאומות: מה אתם אומרים שאתם בניי? איני יודע, אלא מי שמסטרין שלי בידו הוא בני. אמרו לו: ומה הם מסטרין שלך? אמר להם: זו המשנה.¹⁷

תמורה דף יד עמוד ב – כתיבת הלכות ואגדות

רבי אבא בריה דרבי חייה בר אבא א"ר יוחנן: כותבי הלכות כשורף התורה, והלמד מהן - אינו נוטל שכר. דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש¹⁸: כתוב אחד אומר "כתוב לך את הדברים האלה", וכתוב אחד אומר "כי על פי הדברים האלה", לומר לך, דברים שעל פה - אי אתה רשאי לאומרן בכתב, ושבתך - אי אתה רשאי לאומרן על פה.¹⁹ ותנא דבי רבי ישמעאל: כתוב לך את הדברים האלה - אלה אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות! אמרי: דלמא מילתא חדתא שאני.²⁰ דהא רבי יוחנן ור"ל מעייני בסיפרא דאגדתא בשבתא, ודרשי הכי: "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים קיט קכו). אמרי: מוטב תיעקר תורה, ואל תשתכח תורה מישראל.²¹

שמות רבה מז ג – ברית כרותה לשתי התורות

ר' יהודה בן ר' שמעון אומר: "כתוב לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה" - תורה בכתב ותורה בעל פה, "כרתי אתך ברית" - על מנת שתהא קורא בהם כך.²² אבל אם המרת אותם, הוי יודע שאתה מבטל הברית.²³

¹⁵ הטענה הנוצרית של ישראל בבשר מול ישראל ברוח?

¹⁶ הדרש מוכן ללכת 'עד הקצה' על מנת 'לשלוף' את הטיעון של התורה שבע"פ.

¹⁷ וכן הוא בתנחומא בפרשתנו סימן לד: "... בקש משה שתהא המשנה בכתב ולפי שצפה הקב"ה שאומות העולם עתידין לתרגם את התורה ולהיות קוראין בה יונת והם אומרים אנו ישראל ועד עכשיו המאזנים מעויין (ס"א מצויין). אמר להם הקב"ה לעכו"ם: אתם אומרים שאתם בניי? איני יודע אלא מי שמסטרין שלי אצלו הם בני. ואיזו היא? זו המשנה שנתנה על פה והכל ממך לדרוש ... א"ל הקב"ה למשה: מה את מבקש? שתהא המשנה בכתב? ומה בין ישראל לעכו"ם, שנאמר: אכתוב לו רובי תורת ואת"כ כמו זוז נחשבו! אלא תן להם מקרא בכתב ומשנה על פה. כתב לך את הדברים - הרי מקרא, כי על פי הדברים האלה - הרי משנה על פה". כאן הוא דורש בברור את הפסוקים בהם פתחנו בדומה לשמות רבה לעיל. המשנה היא המסטרין של הקב"ה, היא ה"סוד האינטימי" שבין עם ישראל לקב"ה. ומהמשנה כמובן לתלמוד ולכל ספרות ההלכה שבאה בעקבותיה. ולא נשכח גם את ספרות התנאים המשלימה: תוספתא, ברייתות ומדרשי ההלכה. אלא שדא עקא, אפשר שדווקא מדרשים אלה, עם כל חריפותם, בונים את הפתח לכתיבת התורה שבע"פ (כפי שאכן קרה במרוצת הדורות) שהרי משה עצמו רצה שתיכתב המשנה וכל הסיבה היא "מה יהיה עם אומות העולם" (הנוצרים בעיקר, ראו היוכוח מי הם בניו של הקב"ה), אז אם חלפה סכנת אומות העולם (הנוצרים לא ממש מתעניינים במשנה) ולעצמנו הדבר נחוץ שלא תשכח תורה מישראל (ראו סוכה כ ע"א), אז יש כאן פתח. עוד לגבי גילוי המסטרין של התורה, ראו הסיפור על שני נציגי מלכות רומי שבאו ללמוד תורה (בבא קמא לח ע"א, בדברינו [רומא וישראל](#)).

¹⁸ למי מתאים לדרוש בנושאי תורה שבכתב ותורה שבע"פ אם לא למתרגם, ראו דברינו לעיל על התרגום כתורה שבע"פ.

¹⁹ מרוב עיסוק באיסור לכתוב את התורה שבע"פ, אנחנו שוכחים את הסימטריה, את "הצד השני" שאוסר קריאה בע"פ של התורה שבכתב ויש להקפיד לקרוא את ספר התורה מתוך הכתב. ראו רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יב הלכה ח: "... והוא שלא יקרא על פה, שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תיבה אחת". וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמד סעיף א. וזו כנראה הסיבה ל"יד" של התורה.

²⁰ אולי דבר חדש שלא היה ידוע ואין עליו ידע בע"פ הוא מקרה שונה ולפיכך מותר לכתבו. ראו רש"י ומפרשים אחרים שם.

²¹ ראו בגמרא שם שמדובר בתיקון נוסח המשנה בראש פרק שני בתמורה שרב יוסף (שהיה בבבל) הציע ורב דימי רצה לשלוח לו אגרת על כך. על משלוח אגרת בענייני הלכה יצא הקצף! נראה שגם כשהתחילו להקל בכתיבת תורה שבע"פ, עדיין הלכות היה דבר מיוחד שלא התירו לכתוב, אולי על מנת שילכו אצל בר סמכא ולא יפסקו מתוך ספרים. ראו מסכת סופרים טז ה (על בסיס ירושלמי סנהדרין ד ב): "אמר ר' תנחום בר' חנילאי: אילו ניתנה התורה חתוכה, לא היתה עמידת רגלים למורה שיורה, שאם טימא, יש מטמאין כיוצא בו, ואם טיהר, יש מטהרין כיוצא בו" (נושא לו הקדשנו את הדף [התורה לא ניתנה חתוכה](#)). מגמרא זו משמע שלא רק הלכה, אלא גם דברי אגדה היו באיסור כתיבה וזה אולי על מנת שילכו אצל הדרוש לשמוע דרשות בשבת ולא לעיין באגדות הכתובות (דוגמת מחלקי המים...). הלכה מכאן ואגדה מכאן מדגישים את חשיבות עולם המדרש (מדרשי הלכה ומדרשי אגדה) שכוחם בדינמיקה שבע"פ. וכלשון ספר העיקרים לר' יוסף אלבו מאמרו ג פרק כג: "לפי שהפרטים המתחדשים תמיד בענייני האנשים כמשפטים והדברים הנפעלים מהם הם רבים מאד משיכללם ספר". ואם טעה הדרשן, טעה באותו הרגע ולפני ציבור מוגבל ולא הנציח טעותו בכתב לדורות (ראו הסיפור על יעקב איש כפר נבוראי שהורה על דגים שטעונים שחיטה, בראשית רבה ז ב). מקבילה לגמרא זו שבמסכת תמורה, נמצאת במסכת גיטין ס ע"ב. שם יש גם דיון מיוחד מה רוב ומה מיעוט האם התורה שבכתב היא הרוב והמיעוט הוא התורה שבע"פ ("מרובין הן הדברים הנדרשין מן הכתב מן הדברים הנדרשין מן הפה", ירושלמי פיאה פרק ב דף יז), או ההפך. וזה פן חשוב אחר של הנושא בו אנו עוסקים אך לא נוכל להאריך בו. סוף דבר, התורה שבע"פ כן נכתבה לאורך הדורות וכשהומצא הדפוס הסתער עליו עם ישראל במלוא כוחו. כל כך, עד שבימינו התהפך הגלגל והעיקר הוא מה שכתוב בספרים ("כתוב בספר", "שטייט מפורש") שלא תמיד ברור מקורם ונוסחם המדויק. וכל זה על מנת שלא תשכח תורה מישראל. ראו דברינו [כי לא תשכח מפי זרעו](#) בפרשת וילך, [מי ימנע את שכחת התורה?](#) בדפים המיוחדים וכן [על לעשות לה' הפרו תורתך](#) במגילת רות.

²² על מנת שתהא מחזיק בשניהם במקביל.

²³ ר' יהודה ברבי שמעון מזכיר לנו את הסיימת של הפסוק "... כי על פי הדברים האלה **כרתי אתך ברית**". על מה הברית? על עצם החלוקה לחלק כתוב של התורה ולחלק שבע"פ וקיום שניהם יחדיו זה לצד זה! במרוצת הדורות אנחנו כותבים ומתעדים יותר ויותר (באמצעים משוכללים והולכים) ועם כל הביקורת על הגזמה בהוצאת ספרים ושכחת אזהרתו של קהלת, בזכות כתיבה זו הגיעו אלינו גם כל המדרשים הנ"ל הדנים באיסור הכתיבה. עם זאת, אסור לשכוח את הדרשה שבע"פ. הקו שבין החלק הכתוב לחלק הנדרש בע"פ זו כל הזמן, אבל אסור שיעלם. תורת חיים היא תורה פתוחה שתמיד יש בה חלק שהוא בעל פה, פרי חידוש אד-הוק לפי רוחו של הדרשן ולפי הכרת פניו של הציבור. הפשטות והפרטים המתחדשים (רשב"ם, ר' יוסף אלבו).

במדבר רבה יד ד פרשת נשא – אין סוף וקץ לדברי החכמים

דבר אחר: "ויותר מהמה בני הזהר" – א"ר אבא סרונגיא: אם יאמר לך אדם למה לא ניתנו בכתב דברי סופרים כשם שניתנו דברי תורה? אמור לו: לפי שאי אפשר לכתוב כל דבריהם. זהו שכתוב: "ויותר מהמה בני הזהר - מהו "מהמה"? מהומה נכנסת בך אם באת לכתוב דברי סופרים. למה? שאילו באת לכתוב דבריהם, אין קץ וסוף לדבריהם לעשות ספרים. זהו שכתוב: "עשות ספרים הרבה אין קץ".²⁴

מסכת נדרים דף כב עמוד ב – חמישה חומשי תורה וספר יהושע

אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא. מאי טעמא? "כי ברוב חכמה רוב כעס" (קהלת א יח).²⁵

קצות החושן הקדמה – משלנו הוא

וכבר אמרו בגמרא: לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבע"פ, שנאמר: "כי ע"פ הדברים האלה כרתי אתך ואת ישראל" והוא כריתת ברית והאהבה הנפלאה שנתן לנו תורה שבע"פ במתנה גמורה. וממדבר מתנה כפי הכרעת החכמים. ואמרו בש"ס: תורה רובה בע"פ ומיעוט בכתב, שנאמר: "אכתוב להם רובי תורתך כמו זר נחשבו". והיינו, דאם היה הכל בכתב מיד ד' עלינו השכיל, אנחנו כמו זר נחשבו. כי מה לשכל האנושי להבין בתורת ד'? אבל בתורה שבע"פ משלנו הוא.²⁶

רשב"ם שמות לד כז פרשת כי תשא – היו עוד כתיבות

כתוב לך את הדברים האלה - האמורים בפרשה זו: "הנני גורש מפניך וגוי" ²⁷.

שמות רבה מז ז – בלוחות הראשונים או השניים

"כתוב לך את הדברים האלה" (שמות לד כז)²⁸ – אמר הקב"ה: נצטערת! חייך אין אתה מפסיד.²⁹ בלוחות הראשונים לא היו אלא עשרת הדברות בלבד, ועכשיו שנצטערת אני נותן לך הלכות מדרשות ואגדות, שנאמר:

²⁴ הזכרנו בחצי פה את קהלת בהערה הקודמת, נזכיר אותו כאן בפה מלא. "דברי סופרים" כאן הם בפשטות דברי החכמים – תורה שבע"פ. מדרש זה מבוסס על דברי הגמרא בעירובין כא ע"ב: "דרש רבא: מאי דכתיב: ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה וגו' (קהלת יב יב)? בני! הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה ... שמא תאמר: אם יש בהן ממש מפני מה לא נכתבו? - אמר קרא: עשות ספרים הרבה אין קץ". ראו פירוש רש"י שם: "ויותר מהמה - לעיל מינה כתיב דברי חכמים כדרבונות - אלו דברי תורה שנמסרו למשה על פה, שנחלקו בה חכמי ישראל לאחר שנתמעט הלב ושכחו, כדכתיב בסיפיה דקרא נתנו מרועה אחד - זה משה, וכתוב בתורה ויותר מהמה בני הזהר ממה שניתן בסיני בכתב, שהוא עיקר - בני הזהר באלו שבעל פה, שגם הם עיקר, אלא לכך לא נכתבו - שאין קץ לעשות ספרים הרבה בכל אלה". ראו גם פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) על הפסוק בקהלת: " ... ולא נתן למשה רבינו ע"ה כי אם התורה כאשר היא ואתה תדרוש ותחקור ותמצא כל דבר ממנה". תדרוש, תפרש, תחקור, תעשה סימנים, תסיק הלכות ואגדות, אבל אל תרשום בספר.

²⁵ הלכנו עוד צעד אחורה. ספרות החכמה, ספר קהלת שראינו במקור הקודם, מחזק את מעמדה של התורה שבעל פה. אך מה עם ספרות החכמה עצמה? בדרשה מתוחכמת זו היא כדברי עצמה בבחינת: "ויסוף דעת יוסף מכאוב" על התורה. האם היא רשאית להוסיף את דבריה היא ולומר לאחרים: עד כאן? כאן, אנו גולשים לנושא הנכבד של גיבוש כ"ד ספרי הקודש ומעמדם של ספרי הנביאים והכתובים בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ שהוא מעבר לתחומי גיליון זה. על מקצתו עמדנו בדברינו [עשות ספרים הרבה אין קץ](#) בקהלת. ולעצם הדרשה, ראו דברינו [על כעס וחכמה](#) בקהלת.

²⁶ בהקדמתו לפירושו קצות החושן, שהוא פירוש לשולחן ערוך חושן משפט, מצדיק הרב אריה לייב (גליציה מאה 18) את כתיבת ספרו (התנצלות שהייתה מקובלת בדורות עברו, בפתיחה לספרים למה עוד ספר), ומציע שאיסור כתיבת התורה שבע"פ היא משום שזו היא "שלנו" – רק כך אנו יכולים ורשאים להביע את דעתנו בחופשיות ועפ"י השכל האנושי. נראה רק שבמרוצת הדורות האחרונים, הפכו ספרים רבים השייכים לתורה שבע"פ למן סוג חדש של 'תורה שבכתב'. וכמו שאומרים ביידיש: "שטייט מפורש" (כך כתוב), גם לגבי ספרים שכלל אינם מוגהים ומלאים שיבושים.

²⁷ אמרנו שנתמקד בדרשות חז"ל על הפסוק, אבל אי אפשר גם בלא אזכור קצר של פרשני המקרא. אלה מזכירים לנו שהייתה כאן גם כתיבה, בדומה לכתיבת ספר הברית בסוף פרשת משפטים, כתיבת מסעי בני ישראל בפרשת מסעי והכתיבה הראשונה מכולם (הפעם הראשונה שהופיע כת"ב מופיע במקרא) במלחמת עמלק בסוף פרשת בשלח. בהקשר זה, כדאי לשוב ולהזכיר גם את דברי רמב"ן על חשיבות כתיבה זו שהבאנו בראש דברינו, אשר מחזירים את הברית שלפני חטא העגל. הכתיבה כאן, מול הכתיבה בסוף פרשת משפטים. ואלה דבריו: "כתוב לך את הדברים האלה - ציווה שיכתוב ספר ברית ויקרא אותו באזני העם, ויקבלוהו עליהם בנעשה ונשמע כאשר עשו בראשונה. כי כל המעשה אשר היה בלוחות הראשונות ירצה לשנותו עמהם בלוחות השניות ... כי בעבור שישראל הם החוטאים והעוברים על הברית, הוצרך הקב"ה לחדש להם ברית חדשה שלא יפר הוא להם בריתו, ואמר למשה שיכתוב התנאים, וזה טעם כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל".

²⁸ חזרנו לשמות רבה ולפסוק "כתוב לך את הדברים האלה", אבל לקטע אחר במדרש (סימן ז ולא סימן א לעיל), בו נגלוש לנושא היכן בדיוק נאמרה למשה ההפרדה בין תורה שבכתב שניתנת לכתיבה ובין תורה שבע"פ שאיננה נכתבת? בלוחות הראשונים או השניים (האחרונים)? שאלה שהתעלמנו ממנה

²⁹ ראו בקטע שקצרנו שם שמשה מתייגע ללמוד את התורה בארבעים היום של עלייתו השלישית להר לקבלת לוחות השניים משום שזמנו קצוב ולכן אינו אוכל ואינו שותה ואינו יושן על מנת לנצל את כל ארבעים היום. והקב"ה מעודד אותו שלא יצטער ואין הוא מפסיד.

"כתוב לך את הדברים האלה", ... כך אמר לו הקב"ה: כתוב לך תורה נביאים וכתובים שיהיו בכתב. אבל הלכות ומדרש ואגדות והתלמוד יהיו על פה. כיון שידע משה התחיל אומר: "טוב לי כי עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶיךָ: טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֹפֵי זָהָב וְכֶסֶף" (תהלים קיט עא-עב)³⁰.

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: כיוון שהזכרנו בסוף דברינו את פרשני המקרא, הרי זו עצמה תופעה מופלאה בתולדות המסורת היהודית, מדוע החל מפעל הפירוש למקרא: רס"ג, רש"י, רד"ק, אבן עזרא, רשב"ם, רמב"ן ועוד ועוד, אי שם במאה ה-10 או 11 ואילך. למה דווקא אז ולא קודם לכן. האם פרשנות המקרא היא גם בכלל 'תורה שבע"פ' שבראשיתה נמסרה בעל פה ורק במרוצת הזמן הועלתה על הכתב (עקב וויכוחים עם הנוצרים או הקראים)?

³⁰ מדרשה זו ומפשט הפסוקים שלקוחים משמות פרק לד פרשת כי תשא, עולה בברור שהציווי "כתוב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי ברית וכו'" קשור ללוחות השניים. כך גם עולה מהדרשה בשמות רבה מו א: " ... התחיל מצטער על שבור הלוחות, ואמר לו הקב"ה: "אל תצטער, בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות בלבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות. זהו שכתוב (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה". החלוקה לתורה שבכתב ותורה שבע"פ, יסודה ומקורה בלוחות השניים! ועל כך כבר הרחבנו בדברינו [לוחות שניים כראשונים?](#) בפרשת עקב. אבל מסופה של הדרשה בשמות רבה מז א שמובאת לעיל בראש הדף, משתמע שהפרדה זו נאמרה כבר בלוחות הראשונים. ראו הערה 4 לעיל וכך גם בירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח: "ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם ... ביום הקהל (דברים ט י) - מקרא ומשנה תלמוד הלכות ואגדות אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני". וכך משתמע גם במדרש ויקרא רבה כב א פרשת אחרי מות: " ... ועליהם ככל הדברים ... מקרא משנה הלכות תלמוד תוספתות אגדות ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו. כולן נאמרו למשה בסיני שנאמר (קהלת א) יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא חבירו משיב עליו כבר היה לעולמים. לפנינו איפוא מחלוקת דרשות אם התורה שבע"פ: משנה, תוספתא, הלכות, תלמוד, אגדות וכו' ניתנה כבר בלוחות הראשונים, או שמא רק באחרונים (בשניים). אם ניצמד לפסוק המוביל בפרשתנו: **וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה קְתֹבֶלְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עֲלִפֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל**, וביותר ניצמד לשמות רבה מו א שמזכיר את שבירת הלוחות, ונצרף לו את פירוש רמב"ן בהערה 1 לעיל על הצורך בברית מחודשת "במחילה ובתנאים". הרי לנו שהתורה שבע"פ ניתנה בלוחות השניים, אחרי או שמא בעקבות חטא העגל! אבל לפי מדרשים רבים אחרים, התורה שבע"פ ניתנה כבר במעמד הר סיני ואין לה קשר עם חטא העגל! ונשאיר לשואבי המים לדון ולהרחיב במשמעות שתי שיטות אלה ר"מ המסר".